

ОБРАЗОВАТЕЛНА АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО - ТРАДИЦИИ И ИНОВАЦИИ

Доц-д-р Невена Филипова

ЮЗУ "Н.Рилски" - Благоевград

Иновациите в образованието трябва да се разглеждат в светлината на развитието на педагогическата наука и практика. Не бива да пропускаме и това, че днешните иновации имат връзка и приемственост с опита от миналото. Същевременно, иновациите в образователната система предполага разработване на нови технологии за управление на училището и неговото развитие. Това налага преосмисляне на традиционните и устойчиви опори, и наред с това насочване към все по-налагащите се иновационни тенденции за осъвременяване цялостната философия на изграждане, функциониране и управление на образователната система.

EDUCATIONAL ADMINISTRATION AND MANAGEMENT OF EDUCATION – TRADITION AND INNOVATION

The issue is about the innovation education and should be considered in the light of the development of pedagogical science and practice.

We should admit that contemporary innovations are connected with the past experience.

The innovation in educational system involves development of new technology for school management and its progress.

It is necessary to give a new meaning to the traditional and steady mainstays and at the same time to turn to more and more enforcing innovational trends for bringing up to date the whole philosophy for building, functioning of the educational system.

С развитието на обществото като цяло и съществуващите системи в него се стига до противоречие с потребностите на времето. Това поражда необходимостта от иновационни промени. Перманентно налагащите се промени в образователната система не винаги водят до качествени резултати. Причините за това състояние могат да се търсят в различни посоки. Най-основателна сякаш си остава незадоволителната подготовка и готовност на преките участници в промените.

Понятието „иновация” е от латински произход и означава обновление, изменение, нововъведение на нещо. „В нейния прагматичен смисъл иновацията представлява изменение на дадено съществуващо положение в определена област с нещо ново, което отговаря по-добре на новите потребности и изисквания” [Бижков, Г., Реформаторска педагогика. История и съвременност. II прераб. и допълн. изд., Унив. изд. С., 2001 г., с. 211.] Иновациите или нововъведенията са обект на засилено внимание на изследователи от различни области на науката. „Иновационната проблематика се очертава като ново научно поле на комплексни изследвания, свързани с усъвършенстването на човешката дейност, с обогатяването ѝ както в организационно, социокултурно, така и в технологично отношение” [Момчев, Н., Иноватика, Бл., 1996 г., с. 6-11.]

Въпросът за иновациите в образованието трябва да се разглежда в светлината на развитието на педагогическата наука и практика. Един бегъл поглед върху публикуваното за

иновациите, включително и в образованието, позволява да се направи извода, че интересът към този въпрос расте лавинообразно.” Практически всяка изпълнена дейност днес се смята за иновационна...Възниква въпрос: къде изчезват всички тези иновации, та при това изобилие от нови идеи, концепции и технологии не виждаме съществен прогрес в развитието на педагогическата наука и практика”. [Полонский, В.М. Иновации в образованието-методологически анализ, сп. Иновации в образованието, кн.2, 2007, с.4.]

В изследователските проекти на различните автори се срещат термини като: иноватика, иновация, иновационна дейност, иновационна сфера, държавна иновационна политика, иновационен потенциал, иновационна програма, иновационна идея или доктрина, иновационно обучение, иновационни решения и др. Неизбежно трябва да си отговорим на един много съществен въпрос: кое трябва да се смята за иновация? В съответствие с международните стандарти – пише В.М.Полонский, иновацията се разглежда като краен резултат на иновационна дейност, възплътен във вид на нов или усъвършенстван продукт, внедрен на пазара, нов или усъвършенстван технологичен процес, нов подход към социалните услуги. По отношение на образованието иновацията трябва да бъде крайния продукт от иновационна дейност като ново съдържание, метод, форма за организация на учебно-възпитателния процес, управление на образованието.” Главният признак на иновациите е положителните социални и (или) икономически изменения, които възникват в дейността на образователната организация в резултат на специално организирана иновационна дейност”. [Пак там, с.10.]. Необходимостта от иновации е резултат от опитите за решаване на традиционни проблеми с нови средства, по нов начин.

Не бива да пропускаме и това, че днешните иновации имат връзка и приемственост с опита от миналото. Идеите на Аристотел, Платон, Коменски, Песталоци и др. Философи и педагози са в основата на съвременната класно-урочна система, принципите на обучение като нагледност, природосъобразност и др. А т.нар. „личностно-ориентиран подход” и „педагогика на

сътрудничество” откриваме в дейността на Януш Корчак, В.Сухомлински и много други. „Това дава основание да твърдим, че иновационни процес представлява мотивиран, целенасочен и съзнателен процес по създаване, усвояване, използване и разпространение на съвременни или осъвременени идеи, актуални и адаптирани към определени условия и съответстващи на определени критерии”[Пак там,с.12.]

Иновациите в образователната система предполага и разработване на нови технологии за управление на училището и неговото развитие.Като съществена част от публичната администрация, образователната администрация на всички равнища е пряко свързана с модела на управление на образователната ни система и резултатите от рационалното или нерационално управление на училището.

Съществен момент при нововъведенията е съпротивлението срещу тях. Къде да търсим причините за това? Сериозен недостатък на иновационната дейност по отношение на училището е свързан с нерационалния избор на нововъведенията за внедряване, както и недостатъчно конкретизиране на целите в развитието и управлението на училището.

Не малка част от училищните ръководители се затрудняват да поощряват иновационната активност на подчинените си, да организират и внедряват новостите, както и да стимулират иновационните прояви.

До голяма степен педагогическите иновации се ограничават до това да обучават педагозите да работят по нов начин. Не се обръща, обаче, сериозно внимание на ефективността от тези нововъведения – т.е. при какви обстоятелства и условия те ще бъдат ефективни, за да бъдат разработени подходящи за тези условия технологии.

Някои автори (В.С.Лазарев, Б.П.Мартирисян) разглеждат нововъведенията по-скоро като средство, което в резултат на прилагане в образователната система е способно да подобри резултатите от работата.[Лазарев, В.С., Мартирисян, Б.П., Педагогическая иноватика; объект,предмет и основные понятия,сп.”Педагогика”, 2004, кн.4, с.14.]

За да бъде ефективно, нововъведението трябва да притежава качества като: дълбочина на промяната; мащабност на промяната; ресурсност на промяната и ниво на разработката.

Иновацията, според А.Николас(Управление на педагогическите иновации”) е процес със свой жизнен цикъл от зараждането на идеята и създаване на нововъведението, до неговото широко разпространение.

Иновационният процес в т.ч. тези в образователната система преминава през различни етапи като:

- оповестяване необходимостта от нововъведение и разработване начин за разрешаване на проблема;
- апробиране с цел внасяне при необходимост на поправки, експертна оценка, разпространяване на нововъведението до ползвателите;
- използване на нововъведението в образователните учреждения след задълбочен анализ на недостатъците.

Иновационният процес, свързан с управлението на училището от образователната администрация на различни равнища (национално, областно и общинско), предполага преминаването му през тези етапи, т.е. осъзнаване, че съществуващата система на управление е неефективна, което налага разработване на система от съвременни управленски решения, адаптирана и внедрена при положителна експертна оценка и получените подобри резултати от новите управленски решения.

Затова в този иновационен процес много важни са няколко момента като:

да се представи обективно картината на управление на образователната система;

да се разработи нов модел на иновационна дейност, нови форми за организация и

управление като се тръгне от позицията какво трябва да бъде управлението и на базата на това да се предложат съответните механизми и средства за неговото подобряване.

Управлението на училището в качеството му на обществена институция и държавна структура, удовлетворяваща потребностите на обществото се характеризира с двойственост – външно и вътрешно.”Външното управление е израз на единството на образователната система и се явява основен

компонент на външната социална среда и обкръжение на училището. То има пирамидален, йерархичен характер и символизира държавната административна система на управление на образованието”. [Балкански, П., П. Карстение, Христоматия по управл. на училището § теория и методи. София-Амстердам, 2003, с.9.]

Трите нива на процеса на управление на образователната система (макро, мезо и микро) са подчинени на йерархията, централизацията, децентрализацията, автономията, самоуправление, делегиране на права и компетенции и други. От отношенията между тези три равнища на управление (хармония или противоречия; командване или сътрудничество и взаимодействие), зависи и ефективността на управленския процес.

Съществуването на т.н. „външно” и „вътрешно” управление се базира именно на ситуирането на училището и като социална институция, и като държавна структура. Поради това управлението му не би могло да се разглежда отделно и независимо от външното административно ръководство.

В условията на демократични промени се налага промяна и в управленския модел на училището. Това предполага преди всичко баланс между централизацията и децентрализацията, разширяване на училищната самостоятелност и автономия. Само при такива характеристики на управленския модел можем да очакваме иновационно развитие на съвременното училище.

Външното управление на училището съдейства за рационалното организиране на образователния процес. В качеството си на посредник между изпълнител и субект на управление, ръководителите на различни нива (национално, областно и местно) събират и обработват необходимата информация за вземане на възможно най-правилното решение. Същевременно, в управлението на образователната система между управляващите системи и равнища на управление съществуват редица конфликти от обективен и субективен характер. За да се избегне прекалената регламентация отгоре надолу, необходимо е да се намери рационалната мяра между централизация и децентрализация”. [Пак там, с.9-10.]

Проф. Георги Бижков сочи три основни стратегии в образователните иновации – политико-административна; стратегия, свързана с изменение на учителите и другите педагогически кадри чрез подобряване на тяхната квалификация и стратегия, свързана с разглеждане на училището като автономна организация, която осъществява иновация – т.н. организационно стратегия. [Бижков, Г. цит.съч.].

Основна характеристика на първата стратегия е, че тя е свързана с т.н. администриране и разпореждане „отгоре” при въвеждането на определени иновации или при частични изменения в образованието. Става дума за: нормативно-правна уредба – закони, правилници, указания и др., идващи от МОН; задължителния учебен план и програми, учебници и помощни материали; експериментите в училище и различните изследователски проекти обикновено се сочат като най-важни за промяната на организацията, съдържанието и управлението на образователната система. Прекаленото администриране на тези процеси, свързани с нововъведенията в училищната ни система води до липса и често съзнателен отказ от проява на инициативност и творчество от участниците в нововъведенията.

Затова процесите на усъвършенстване на образователната ни система на всички равнища, използването на иновациите като инструмент за повишаване качеството в образованието трябва да бъдат изчистени от всякакви политически окраски и да се възприемат, и реализират като задача на цялото общество в лицето на държавните органи. Успехът на всяка иновация зависи преди всичко от доброто ѝ планиране, възприемане и реализиране, а не толкова на точното изпълнение на предписанията на администраторите в образованието.

Политико-административната стратегия може да се радва на по-голям успех, ако наред с въвеждането на т.н. ЕОИ (станданти) се създаде и подходяща и адекватна система за оценяване на постиженията в училище. В този смисъл от особена важност е и въпросът за централизацията на образователната система и съчетаване с елементи на децентрализация.

Въпросът за иновациите в образоването са тясно свързани с проблемите на качеството, неговото управление и поддържане. Грижата за качеството неминуемо ще бъде свързана с нови разпоредби и насоки на организационни и управленски решения. Управленските модели за т.н. „външно” управление трябва да насочват вниманието на училищата към: фокусиране върху клиента в условията на повишена конкуренция между училищата, гарантираща оцеляването им; засилване процесите на вътрешна сплотеност, свързана с образователния подход и съгласуваност между различните организационни структури; намаляване на несигурността при осъществяване на нововъведенията, водещо и до промяна на образователната философия. Всичко това показва, че грижата за качеството на образованието, включително и управлението му е въпрос и морален, и организационен, и оценъчен и финансов.

При разработването на стратегии или програми за развитие на образователната ни система е необходимо да се прецени и как точно ще се въведе тази програма, какви управленски звена ще бъдат ангажирани с проследяване на тези нововъведения. Защото информацията, която се получава от образователните учреждения за резултатите от нововъведенията често пъти се базира на количествени, а не на качествени показатели. Качественото управление на иновационните процеси изисква нестандартни методи и средства на педагогически мониторинг, продължително наблюдение на определени обекти или явления от педагогическата действителност.

Организацията и управлението на образователната ни система в основни линии в последните десетилетия са свързани с централизирано управление, т.е. форма на йерархично управление. Това предопределя вземането на управленски решения на централно ниво в лицето на образователното министерство. При такъв управленски модел често пъти се създава противоречие между необходимостта от изпълнение на взетите на по-високо ниво управленски решения и реалната картина на училищните проблеми. Изследователите търсят начин за разрешаване на това противоречие преди всичко чрез „прекъсване на административно-командния тип връзка и

замяната ѝ с нормативно-договорни отношения между отделните институции, характеризиращи се с висока степен на свобода и инициативност.[Вж.Крумов, В., Организация, структури и управленски модели в образователната система,С., 19931 с.126 и сл.].

И ако централизирането управление има и своите позитиви, отнасящи се преди всичко до това, че: взимашите управленски решения имат представа за организацията като цяло , добра управленска подготовка и по-голяма съгласуваност на взетите управленски решения на различни равнища, **ТО** не бива да пропускаме негативите на този начин на управление, отнасящи се до: взимашите управленски решения често не познават цялостната работа (в детайли) на училището; управляващите специалисти във висшите нива рядко осъществяват реален контакт с онези, които трябва да изпълняват взетите управленски решения; дължината на комуникационната линия води до загуба на време; управляващите на по-ниско ниво обикновено изразяват недоволството си от отстраняването им от управленския процес.[Крумов, В., цит.съч.с., 138-140.].

Пътищата за реформиране на образователната ни система освен, че предполага създаване на атмосфера на всеобща загриженост и съдействие, преодоляване на девалвацията на общочовешките ценности и образование на основа на нови и прогресивни концепции, трябва задължително да включва и радикална промяна в управлението на образованието - умело съчетаване елементите на централизация и децентрализация на системата с развитие на вертикалните и хоризонтални връзки между различните равнища и субекти на управление. Това би могло да се постигне чрез: разширяване фактора децентрализация, което създава условия за демократизиране на управлението, развитие на творчеството и инициативността на училищните колективи; подготовката на управленци в образователната сфера; по-рационално обединяване дейността на централните, регионални и местни органи управление на образованието; реформиране и нормативно-методическо усъвършенстване системата за оценяване на образователната дейност; апробиране на нови

модели за управление на образованието и вземане на управленски решения, провеждане на експериментална работа на регионално и местно ниво.

Разработването на национална система за външен мониторинг и тестване на учебните постижения трябва да цели: създаване на система за мониторинг на качеството на образователната система, събиране, съхранение, обработка и разпространение на информация за ефективното функциониране на националната образователна система; създаване на регионални центрове за оценяване; постепенно преминаване към държавна атестация чрез външно стандартизирано тестване; създаване на система за подготовка на кадри за обезпечаване (технологично) външното оценяване. Създаването на нов модел на управление и финансиране на образователната система трябва да бъде подчинена на принципи като: равенство, качество, партньорство, конкуренция и отговорност. Налага се преосмисляне на традиционните и устойчиви опори, и наред с това насочване към все по-налагащите се иновационни тенденции за осъвременяване цялостната философия на изграждане, функциониране и управление на образователната ни система.